

SCHOOL EN LEVEN.

WEEKBLAD

VOOR OPVOEDING EN ONDERWIJS IN SCHOOL EN HUISGEZIN,

ONDER REDACTIE VAN

Verschijnt elken Donderdag.

JAN LIGTHART EN R. CASIMIR.

Advertentiën 15 cent per regel.

Te Groningen bij J. B. WOLTERS.	Redactie-adres: Tullinghstraat 4, 's-Gravenhage.	Prijs per jaargang van 52 nummers met wetenschappelijk bijblad fr. p. f 3,90.
---------------------------------	---	--

ALS DE KINDEREN GROOT WORDEN

door

NANNIE v. WEHL.

Voor de vergetenen wil ik spreken. Voor hen, waarover de paedagogische bladen reeds zwijgen, omdat ze geen *kinderen* meer zijn; voor hen, waarvan de studieboeken over „mankind” nog niet spreken, omdat ze nog geen menschen zijn.

Over de grootwordende kinderen zal 't zijn.

De opvoedkunde leert genoeg, hoe de teugels opgenomen en vastgehouden moeten worden — ach, leerde ze ook, hoe men ze moet laten glippen!

Wat ik nu schrijf, is voor de *vaders* in de eerste plaats bestemd.

Zij zijn 't toch, die in de eerste plaats de teugels hielden; zij zijn 't daarom, die 't kind 't eerst beschuldigt in zijn kinderhart, van die teugels te streng aan te houden.

Een moeder, dat is wat anders. Een moeder weet bij intuïtie, hoe ze doen zal, en, wat meer is: wat ze *laten* zal. Een moeder stelt zich bij elk geboren kind een doelmensch voor. Tot dat mensch zal ze 't kind opvoeden. Zoolang 't kind 't doelmensch niet bereikt, vult ze met haar eigen ziel de ruimte aan, die de ziel van 't kind kleiner is dan die van den mensch.

En als nu 't kind groeit, dan laat ze zich passief terugdringen, steeds meer, steeds meer; tot de kinderziel alleen groot genoeg is om gansch de ruimte te vullen, die ze zich voorgesteld had als grootte zijner ziel.

Dan is haar kind groot. Wel mag ze nog eens met weemoed aan den tijd terugdenken, waarin haar ziel een deel van de kinderziel uitmaakte, doch ze weet zich in het onvermijdelijke te schikken.

Maar er zijn ook moeders, die op vaders lijken. En deze moeten dit ook als aan haar gericht beschouwen.

Tweeërlei vaders wil ik nu eens onderscheiden. Zij, die de teugels houden, en zij, die ze niet houden.

De laatsten behoeven dus niet te leeren, hoe ze de

breidels moeten laten glippen — maar o, die moeten vele andere dingen in hun hart overleggen.

Daar zal ik 't langste werk mee hebben, waarlijk!

Doch eerst zijn de vaders aan de beurt, die 't kind geregeerd hebben met strenge hand, vaak met strakken teugel.

En nu begint 't kind te voelen, dat er wel *iets* minder geregeerd kon worden, 't voelt dat 't groot gaat worden.

Zeg, vader, gij, die den teugel houdt, waartoe legdet gij uw kind 't bit aan? Zoo ge een goed man zijt, die getracht heeft, een goed vader te zijn, zult ge antwoorden: „om mijn kind tot een goed mensch op te voeden.”

Juist, maar zoudt ge dan wel eens willen bedenken, dat al 't aardsche eindig is, dat er dus een eind komt aan uw regeering? Zoudt ge willen bedenken, dat elke toekomst een heden wordt, en dus ook de toekomst, waarin uw kind een mensch zal zijn?

Ach, let toch goed op, wanneer 't eerste oogenblik komt, dat de aard, de ontwikkeling van uw kind eischt, de langgehouden teugels te laten varen. Ziet toch goed toe, wanneer de eerste blik van uw kind u treft, waarin ge leest: „Waarom *zeft* ge dit tegen me? Waarom beveelt ge me dit? Ge weet, dat ik 't mezelve zou doen, omdat 't goed is. En ge weet toch ook, hoe 't kwetst, iets *bevolen* te verrichten, wanneer ons eigen gezond verstand, onze eigen goede wil, of ons eigen goed hart 't ons reeds bevolen had, met meer klem en aandrang, dan iemand ter wereld ooit bevelen kan?”

O, let goed op dien eersten blik! Want als ge dien voorbijziet, dan zal een tweeden keer de vriendelijke smeeking louter smeeking zijn; den derden keer zal er wellicht reeds wrevel komen, en stellig den vierden keer — en dan is een lang, treurig tijdperk begonnen, waarin 't van den aard van uw kind afhangt, hoe 't eindigen zal, maar welks eigen aard smart zal wezen, smart voor u en uw kind.

Moet ik u zeggen, hoe 't afloopen kan?

Uw kind kan iemand worden, die slechts loopen kan, zoo de leiband daar is.

Wie kent niet de kinderen, wier wil brak door dien hunner ouders?

Maar 't kan ook anders eindigen. En God gave voor de kinderen, dat 't steeds dezen keer nam, zoo de vader zulk een vader is.

't Kind zal lang zwijgen en u lang alleen maar aanzien. En dan, dan zal 't eerste woord vallen, een hard, een bitter woord. En op dat eerste woord zullen vele andere volgen, zoo gij, vader, uw leven niet betert. Vreeselijke opstandstoeeneelen zullen den huiselijken vrede verstoren en op een goeden dag zal uw kind heengaan, na elken band met u verbroken te hebben.

Wie kent niet die kinderen, die 't ouderlijk huis ontvlucht zijn, om er nooit meer heen te keeren? Die kinderen, over wie de vader zwijgt in makkend stilzwijgen; over wie de moeder schreit en fluistert: „ach, als vader zoo hard maar niet geweest was —”.

Hoort ge, dat zegt ze: „Als vader zoo hard maar niet geweest was.”

Niet: „Als 't kind maar gehoorzamer geweest was!” O, neen! Want zij voelt, dat de kinderen groot worden.

Zelden ook zal zij er den vader een verwijt van maken. Ze zegt: „Een vader kan maar niet begrijpen, dat ze toch menschen zijn geworden.”

Maar mijn hemel, dat is toch zulk heksenwerk niet, om dat te begrijpen?

En hoe vele bittere tranen zouden op deze wereld gespaard blijven, als de vaders dat toch maar eens begrijpen wilden!

Ik wil u desnoods een eindje op weg helpen.

Bedenk steeds, hoe gij waart, wat gij deedt, hoe gij tegenover uzelf en uw ouders stondt — toen ge zoo oud waart als uw kind *nu*.

Ik ken vaders, die op hun drie-en-twintigste jaar al getrouwd en vader waren — en van hun drie-en-twintigjarigen zoon hooren ze een eigen oordeel met medelijdend schouderophalen aan: „Wacht, tot je wat onder bent.”

Ach, wat zou er minder gebruik gemaakt worden van dat bittere certificaat: „eigenwijs” als de vaders eens wilden inzien, dat 't werkelijk „*eigen* wijsheid” is, die hun kinderen met evenveel smart kochten als zij hun wijsheid indertijd.

Ik word droevig van mijn eigen geschrijf; want ik denk aan treurige wanverhouding, die ik zag tusschen vaders en kinderen.

Doch nu schiet me een grap te binnen, die even leerrijk kan zijn op dit gebied als een gansche preek vol stille tranen.

Ik lach en overwin mijn weemoed. En daarom zal ik u ook de grap vertellen, dat ge lachen kunt en uw weemoed moogt overwinnen, zoo die bij u opgerezen is. Want ge zijt wellicht een zoon, of dochter, die geleden heeft door Vader — of misschien wel een Vader, die zonen en dochteren liet lijden.

Kent ge Mozes en David uit Reuters „Gedroogde Kruiden”? Weet ge dan wel, dat Mozes zijn zoon op vijf en dertigjarigen leeftijd nog te jong acht voor de zaken van het Groot Leven! En Reuter zegt toch uitdrukkelijk, dat David een „geslepen Jodenbengel” is — en bovendien een goed zoon.

Als Mozes dan zaken bepraat met den Kamerraad, waarin David aandeel zou willen hebben, dan zegt Mozes: „David, what sta je? what kijk je? Ga weg, je ben nog te jong.”

En David, de vijf-en-dertigjarige zoon, gaat heen. Buiten de deur hooren we hem brommen: „Ben ik nog te jong, blijf ik nog te jong? Goed, ik weet een plaats, waar ik ben niet te jong!”

En hij raakt verzeild bij Slnsuhr, „den halsafsnijder” zooals Bräsig den woekeraar noemt.

Fraai gezelschap! En toch kon 't nog erger.

Neen, 't is geen grap. Ik moest alleen maar lachen, omdat 't jodenbengelstypen van David zoo duidelijk voor me stond. Eigenlijk is 't een scène uit de groote, eeuwgedurende tragedie, die gespeeld wordt tusschen „onze natuurlijke vijanden” — en 't jonge geslacht.

Een hard woord. Een bitter woord: „onze natuurlijke vijanden.” Zoo noemde een Duitsch schrijver zijn tooneelspel, waarin hij een deel neerlegde dezer eeuwige tragedie, doch wellicht kwam 't medelijden met zijn vader boven. Hij verdoopte zijn tooneelspel en noemde het: „De strijd om het rozenroode”, en bedoelde daarmee den strijd, dien een kind te strijden heeft, om zijn geluk te bemachtigen, wanneer zijn vader zich verzet tegen de wenschen, die uit den leeftijd, den aanleg van het kind voortvloeien.

Ach, gij lezers van „School en Leven”, hebt immers allen „vriend Hein” gelezen, en daarmee het bittere einde van zulk een tragedie!

„Als zóó het talent, de aanleg van een kind zich openbaart — blijft er dan in des drie duivelsnaam van af!” zegt de vertoornde vriend tegen den vader, die had willen toonen, dat hij de vader was — door het kind het rozenroode te ontzeggen.

De vader bleef er niet af — ge kent 't bitter einde.

En nu zal 't verder zijn over de vaders, die de teugels niet hielden.

Waar zal ik beginnen? Waar zal ik eindigen?

Onder dezen is een categorie, waarmee zeer spoedig afgedaan is. En dat zijn zij, die hun kinderen hielden, zooals je luxepaardjes, luxehondjes houdt — voor je plezier.

Die mogelijk in der kinderen prille jeugd wel eens met ze gestoeid hebben of met ze gepronkt — maar die nooit bedacht hebben, dat in een kind een ziel huist, die geleid, ontwikkeld moet worden.

Deze vaders weten van geen teugels, van geen houden en geen glippen; ten opzichte van hun kinderen laten ze Gods water over Gods akker loopen. Heil den kinderen, zoo er iets goeds van terecht komt.

En weet ge, wie dan ook heil? Hun kinderen!

Door smart en ontbering hebben ze geleerd, wat een kind noodig heeft. Door afkeer en minachting hebben ze geleerd, hoe een vader *niet* moet zijn, aan *hun* kinderen zullen ze vergoeden, ieder nur van snakken naar ouderliefde, naar vaderzorg, dat zij gemist hebben.

Maar 't einde kan ook weer heel anders zijn. Want wie kent ze niet, die dorren, die kouden, die harden, die een liefdelooze, niet verzorgde jeugd hadden? Al zijn ze maatschappelijk goed terechtgekomen, hoeveel schoons is daar in hun ziel niet teloor gegaan?

En nu over de laatste categorie van vaders.

Neen, ga niet verzitten, krijg geen gevoel van naderende opluchting, precies eender als wanneer de dominee in de kerk aan zijn laatste onderdeel begint en je voelt, aan de klank van zijn stem, aan den gang zijner woorden, dat 't nu op zijn laatste beenen loopt.

Want ik ben nog lang niet klaar. 't Zwaarste heb ik voor 't laatst bewaard — eigenlijk ga ik nu pas goed beginnen.

Want die categorie van vaders, die ik nu bedoel, is degene, die de meeste leden telt, waarlijk.

Gij lezers van „School en Leven”, zult 't niet gelooven. Men zal mij wel tegenspreken — ik verwacht niet anders. Maar vooruit wil ik u zeggen, dat ik *toch* gelijk heb.

Dit meen ik niet zooals een kurige, grillige, eigenzinnige vrouw dat kan meenen; ik meen 't met mijn gansche hart en ziel, en mijn meening heb ik opgedaan in 't leven zelf; in de huisgezinnen zelf; uit den mond der kinderen zelf weet ik, dat zéér vele vaders zoo zijn als ik nu ga beschrijven.

Waarom lezers van „School en Leven” daar tegen op zullen komen? 't Niet zullen gelooven?

Omdat zij aan zichzelf en hun vrienden denken, die hoogstwaarschijnlijk niet zoo zijn.

Dat ze „School en Leven” lezen, is mij daar een bewijs voor. De vaders toch, die ik ga noemen, lezen geen „School en Leven”, nooit hebben ze eenige gedachte gewijd aan onderwijs en opvoeding hunner kinderen — tot op een noodlottig oogenblik.

Waarom ik 't dan toch de lezers van „School en Leven” voorleg, dit geschrijf, stellig trachtende naar verbetering van wat me niet goed lijkt — als zij zelf die verbetering niet behoeven?

Omdat ik van hen hoop, dat ze me zullen helpen in den strijd, dien ik aangebonden heb; dat ze ook eens kinderen zullen beschermen tegen den ongegronden toorn van hun vader, ook eens zullen trachten, een vader tot rede te brengen, door hem zijn kinderen te laten zien, zooals ze langzamerhand geworden zijn — jonge menschen die weten dat het zware leven hen wacht en die vaardig zijn.

Ja, 't leven is druk. De tijden zijn zwaar, werken is 't parool, en veel, wat onthouden had moeten worden, wordt vergeten in den wirwarrel der tijden.

Ik doe dan ook al mijn best, niet boos te zijn op de vaders, die iets vergeten hebben en 't daardoor hun kinderen soms zoo bitter lastig maken.

De vaders van deze tijden, die ik meen, hebben 't langzamerhand druk en vroolijk zien worden in hun huis, kleine kindertjes gingen daar rondtrippelen en hun

babbelsteinmetjes vulden de gangen en kamers met vroolijk geluid.

De vaders werkten, om deze kindertjes groot te brengen, en hun ooren wonden spoedig aan het melodieuze gerucht der kleintjes. Kinderen? Ze hadden ze wel, maar in den wirwarrel der tijden zou men 't bijna vergeten.

Wat hoeft men ook eigenlijk erom te denken? Moeder de vrouw past op ze, kleedt ze, geeft ze op tijd hun boterham, sust ze als ze schreeuwen, want ze mogen heer Papa vooral niet storen in zijn werk.

En zoo, ach zoo gemakkelijk, worden de kinderen groot, zonder teugels, zonder feitelijke opvoeding.

Misschien verdwalen ze bij hun eerste schreden in 't levenswoud.

Misschien ook voelen ze, hoe selfmade ze zijn. En trots, een vurige trots, vervult hen, als ze bemerken, dat ze zelve den weg naar het levenswoud hebben gevonden, dat ze zelf de paden, en de goede paden zullen kiezen, dat aan hen, zoo jong nog, de taak is opgedragen alleen en zonder hulp door het levenswoud heen te komen.

Anderen kennen ze, en die werden voortgeleid aan vaders hand — zwakkelingen zijn dat, ja zwakkelingen.

En toch, in 't diepst van hun hart leeft de wetenschap, dat 't zóó hoort. En in 't diepst van hun hart benijden ze die „zwakkelingen.”

En ze denken aan veel tijd, verloren aan omwegen, waar de rechte weg hun niet duidelijk was — en aan veel tranen geschreid als ze dooiden.

Ja, ze zijn kraachtiger dan die daarginds — maar hun kracht is duur gekocht.

En dan ook huiveren ze soms, als ze denken aan de kuilen, waarin ze hadden kunnen vallen. — Dan denken ze aan den „God voor dronken menschen en kleine kinderen.” — En die gedachte ontneemt aan hun trots de hitte der verwatenheid en koelt ze tot kalm gevoel van eigenwaarde.

Nu — en als de kinderen dan op deze manier zijn opgegroeid in vrijheid, waarbij 't alleen aan *hen* te danken was, dat 't geen bandeloosheid werd — dan gaat vader gevoelen, dat hij kinderen heeft. Reeds heeft een enkele maal het gejuich der kinderen door 't huis geklonken, bij een overwinning, die één hunner behaalde in den strijd om 't bestaan; reeds zijn daar enkele dingen tot stand gekomen door 't werk der kinderen; reeds heeft de buitenwereld den vader al eens herinnerd aan het feit, dat zijn kinderen zoo groot worden en niet alleen naar het lichaam.

En nu denkt de Vader opeens aan onderwijs en opvoeding. Hij, die nooit eraan gedacht heeft, leiding te geven, toen zijn kinderen de eerste wankele schreden op het levenspad deden, hij neemt opeens de houding aan van een, die als de trouwste, de zorgvolste geleid heeft.

Hij, die nooit aan teugels gedacht heeft, hij neemt opeens de allures aan, alsof die teugels steeds daar geweest zijn. Ja, hij legt ze streng aan, om straks de genadige te zijn, die ontheft van banden.

En hij meent waarlijk, dat hij zijn kinderen *nu* nog

zal afdwingen het volle ontzag; het volle vertrouwen, dat anderen hebben voor hun vader, die tevens hun levensleider was.

Want hij heeft gezien, dat 't zijn kinderen goed ging in de wereld, en hij haast zich, gauw *daar* te zijn, opdat men *hem* danke voor de opvoeding, die zulke kinderen maakte, *hem* danke voor de leiding, die de kinderen op goede wegen bracht!

Och, in zijn hart is hij niet kwaad. Hij houdt van zijn kinderen, veel zelfs. Hij neemt deze allures niet aan, om den kinderen een deel van hun eigen roem en glorie te ontstelen. Waarlijk niet.

Doch zijn vaders trots is te laat ontwaakt, zijn gedachten aan opvoeding en onderwijs zijn te laat gerezen. Het Leven is zoo druk. — In dit *telaat* schuilt de oorzaak van alles.

Neen, hun roem en glorie hun ontstelen en tot zijn eigene maken, dat wil hij niet. Doch 't lijkt toch precies zóó.

Zijn wezen zal weinigen duidelijk worden. Daartoe behoort een groote mate van menschenkennis en doorzicht.

Mij is zijn wezen duidelijk geworden, verklaard door een, die deze menschenkennis en dit doorzicht had. Veel had hij met zijn vader gestreden en door zijn vader geleden; strijd en lijden hadden hem menschenkennis en doorzicht gegeven. „Och”, — zei hij medelijdend schouderophalend — „Vader is zoo naïf! Hij weet dat hij als Vader tekort is gekomen, toen ik een jongen was — en nu haast hij zich, de verloren schade aan mij te vergoeden! Hij speelt een rol — en meent, dat ik hem niet doorgrond. Zoo gauw de comédie uitgespeeld is, zullen we de beste vrienden van de wereld zijn, want haat leeft gelukkig nog niet in onze harten. Ach, wanneer zal hij erkennen, dat ik een man naast hem ben? Dat we eerlijk als mannen tegenover elkaar kunnen staan?

Hij *weet* 't — maar erkennen wil hij 't niet.”

Ik zal u enkelen van die vaders schetsen, dat ge ze makkelijk zult herkennen, als ge ze tegenkomt.

„Waar gaat mijn jongen heen?” „Mijn jongen”, die met hoed en jas aan op 't punt is, haastig 't huis te verlaten, keert in de vestibule terug, verwonderd over die plotselinge, en nu ontijdige belangstelling.

„Ik moet naar de vergadering van de X-vereeniging.”

„Zoo — ik wist *niet eens*, dat je daar lid van was. Dat had je me toch wel eens kunnen vertellen.”

„U hebt 't me nooit gevraagd, vader!” „Moet ik daar naar *vragen*? Heb ik als vader 't recht niet dit te weten; te eischen, dat mijn kinderen zulke dingen zeggen?”

„Adieu Papa! Vergeef me, ik heb haast.” De deur klappt dicht en buiten denkt de jonge man: „Wat scheelt Vader opeens? Hij heeft er zich nog nooit om bekommerd, wat we deden — en nu opeens eischen, dat we al onze gangen zullen melden?”

Binnen maakt de verontwaardigde vader een zedepreek gereed voor den jongen, die zich zooveel verbeeldt.

„Wel dochtertje, hoe zoo'n haast?” „Ik moet me ver-

kleeden, Papa! Van avond ga ik met de Van Duinens naar de opera.”

„Wie zijn dat?”

„De familie, waar ik les geef.”

„Zoo — en zou je dan niet eerst verlof vragen, uit te gaan met een vreemde familie?”

„Verlof, Papa? Aan wie?” zegt 't meisje argeloos.

„Aan wie? Vraag je dat nog? Aan wie? Aan je vader natuurlijk.”

„Dat deed ik nog nooit, Papa!” En de stemming, die op dit gesprek volgt, is natuurlijk niet van de allerliefelijkste.

„Wat een beeldige aquarel heeft uw dochter geschilderd, meneer,” zegt een dame tot een Vader.

Een oogenblik later zegt die tegen de dochter:

„Mevrouw A. sprak me over een aquarel van je. Waar is die?”

„Reeds weggezonden, Vader!”

„Weggezonden? Zonder die aan je Vader te laten zien?”

„'t Had haast, Vader!”

„Nonsens — niets heeft zoo'n haast, of je kunt 't eerst je Vader toonen, opdat deze zich van de gang van je ontwikkeling op de hoogte houdt.”

De dochter denkt aan de vele verzonden aquarellen, waar vader niet naar getaald heeft, zelfs niet naar de eerste, die ze met zooveel angst en vreeze den kunstkoopers toezond.

En ze antwoordt, terwijl iets bitters in haar stem doorklinkt, een herinnering aan geleden verdriet: „Nonsens — om de gang mijner ontwikkeling hebt u je nooit bekommerd, niet eens toen 't noodig was — nu heeft 't zenden aan den kunstkooper meer haast dan 't laten zien aan mijn vader.”

Een gansch ander staaltje, maar wat me vaak met verbittering vervulde.

Ik ken twee zusjes en een broer, die alle drie eens hun bestaan hopen te vinden in de muziek.

Ze ploeteren en werken den ganschen dag, dat 't soms aandoenlijk is te zien. En nu de buitenwereld ze reeds geprezen heeft, nu ze met hun drieën al enkele malen in 't publiek zijn opgetreden, nu is voor *hun* Vader 't tijdstip aan aangebroken, waarop hij zich herinnert, kinderen te hebben. En nu is hij altijd om en bij ze, en nu vermoeit hij ze met raadgevingen en maatregelen, die ze vroeger met hun bloed hadden willen betalen; en als ze nu eens spelen in besloten kring, weet ge, waar de Vader met zijn heerlijk drietal me dan aan doet denken? Aan Schumann, die vol trots zijn „in vrijheid gedresseerde” paardjes liet zien den vorigen zomer.

„Speel nu dit eens, lievelingen — en nu dit eens —”.

En hij, daar hij niet 't minste verstand van muziek heeft, legt hun na een Sonate van Beethoven een Sousa-marsch voor en na Mozart eischt hij wilde melodieën van Sarasate.

Ze spelen gedwee, want in besloten kring maakt men geen scène.

En de menschen denken: „Dat is pas een vader, die zijn kinderen zóó kreeg, zóó knap, die ze zóó hard leerde werken —”.

Ik weet, dat er thuis wel eens scènes voorvallen. Dat ze zeggen: „Bemoei u astublieft niet met ons. Had dat eerder gedaan — nu zijn we te ver.

We zijn zoover alleen gegaan, we zullen nog wel verder komen.”

„Wel, mijn kind, ge wilt zeker spoedig deze zaak in orde hebben. Wacht, ik zal hierheen gaan, en daarheen gaan —”.

„Och, vader, dat is niet noodig. Ik dank u voor uw goede bedoelingen, maar ik zal 't zelve wel doen. Bijna al mijn maatregelen zijn genomen.”

„Maar jongen, wat kan nu beter zijn, dan dat een Vader de zaken van zijn kinderen ter hand neemt! Ik zal er maar dadelijk werk van maken —”.

„Nee, Vader, dat gaat werkelijk niet. U moet niet vergeten dat, al ben ik hier voor u nog een kind, ik daarginder als volwassene word gerekend —”.

„Welnu kom aan —”.

Er wordt natuurlijk weer iets gemompeld van verbeelding der tegenwoordige jeugd.

Vergeef me, zoo ik teveel slagen op 't zelfde aambeeld gaf. 't Onderwerp ligt me zoo na aan 't hart. — Want ik bewaar zoo vele klachten van kinderen, waarbij verbittering begint te komen over hun ouders.

En zoovele klachten van ouders, waarbij verbittering begint te komen jegens hun eigenwijze, verbeeldingzieke kinderen.

En dit kwaad zal toch wel uit de wereld te helpen zijn?

DE GESCHIEDENIS VAN DEN NEDERLANDSCHEN HANDEL DOOR H. C. DIFEREE.

Eerste stuk.

Een boek, dat in een bepaalde behoefte voorziet.

Volgens de voorrede heeft de schrijver bij de samenstelling van dit werk in de eerste plaats hen op het oog gehad, die voor hun examens iets van de geschiedenis van den Nederlandschen handel moeten kennen en zich tot nog toe met geheel verouderde werken moeten behelpen; verder onze kooplieden, die lust noch tijd hebben om bestoven boekwerken na te snuffelen, en onze aspirant-historici, die nu tal van groote werken en bijzondere studiën hebben door te worstelen, eer ze een overzicht van onze handelsgeschiedenis kunnen verkrijgen. Maar de schrijver heeft tevens door zijn wijze van bewerking gezorgd, dat zijn boek niet minder welkom zal zijn aan allen, studeerenden en niet-studeerenden, die onze vaderlandsche geschiedenis goed willen kennen en verstaan, want het is een uitstekende aanvulling van onze geschiedkundige standaardwerken. Het is dan ook niet alleen een studiewerk, maar tegelijk „een werk van verpoizing en ontspanning.” Het is vol leering, leest aangenaam en

verheldert vaak door fijne en verrassend juiste opmerkingen ons inzicht over een geheel tijdperk. Niemand, die met dit eerste stuk kennis maakt, die niet verlangend naar het tweede zal uitzien. Een goed boek, waarin de geschiedenis van onzen handel tot onzen tijd toe wordt geschetst, is toch eigenlijk onmisbaar.

Dat dit boek zulk een goed boek is, mogen volgende op- en aantekeningen nader bewijzen. De schrijver is bevoegd voor zijn taak, dat blijkt reeds, als hij reken-schap geeft, waarom hij niet Bloks indeeling onzer geschiedenis in 7 tijdperken eenvoudig overneemt, maar het beter oordeelt, de geschiedenis van onzen handel in 9 tijdperken te verdeelen. De gewichtige staatkundige gebeurtenissen gaan dan eens de groote veranderingen in den loop van den handel vooraf en dan weder volgen zij die, soms zelfs van verre. Dan eens zijn ze oorzaak, dan weder gevolg, en het recht inzien hiervan doet ons alles beter verstaan. In die indeeling in 9 tijdperken is zeer veel, dat aantrekt. Ze slaat onmiddellijk aan, en geeft den schrijver al dadelijk het brevet van bevoegdheid, want de lezer onderkent den ervaren gids.

Die 9 tijdperken zijn:

I. Het Germaansch-Frankische tot c.a. 900.

II. De handel in het feodale tijdperk tot c.a. 1300.

III. De Middel-Nederlandsche handelsgeschiedenis 1300—1507.

IV. De bloeitijd, inzonderheid der Zuid-Nederlandsche gewesten 1507—1596.

V. De z.g. Gouden eeuw, door den schrijver genoemd het politiek-economisch tijdperk 1596—1674.

VI. De bloei der O. I. Compagnie 1674—1704. Opzettelijk zegt de schrijver „de bloei der O. I. Compagnie” en niet die onzer koloniale politiek, die toch door zwakheid en kortzichtigheid fiasco gemaakt heeft, al deed de compagnie zeer winstgevende zaken.

VII. De tijd van 1704—1764. Voor zoover het den handel betreft onjuist genoemd een tijd van verval, al is die bloei minder dan in het vorige tijdperk en eindigend met een plotseling economisch verval, gevolg van staatkundige verhoudingen.

VIII. De tijd van 1764—1824. Vernedering tot den ondergang toe; aanvankelijke herleving; oprichting der Handelsmaatschappij.

IX. De tijd van 1824 tot heden. Herleving, worsteling van het oude met het nieuwe, tusschen bescherming en vrijhandel, wijziging van sociale verhoudingen, nieuwe problemen.

Het 1e stuk van het eerste deel bevat de eerste 4 tijdperken, het 2e zal er weder 4 bevatten, terwijl het 2e deel den handel in de 19e eeuw zal schetsen.

Men ziet, de indeeling belooft veel en de behandeling der eerste 4 tijdperken bewijst, dat de schrijver zijn belofte ook vervullen kan.

In het eerste tijdperk zien wij, hoe bij de nomadische Germanen, van jaht en visscherij levende en den landbouw verachtend, van geen handel kan sprake zijn. Ieder is zich zelf genoeg. De Romeinen brengen echter hierin verandering. Zij hebben en brengen vele behoeften, eenige